

МРНТИ 14.29.31

УДК 376.23

¹Книсарина М.М., ²Есекешова М.Д.

¹PhD, доцент, ²п.ғ.к., доцент

³Төлепберген Д.Ө., ⁴Тулегенова А.Б., ⁵Қаңгерей К.А.

^{3,4,5} 7M01902-Арнайы педагогика білім бағдарламасының 1-курс магистранттары,

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті

Ақтөбе, Қазақстан

ЦЕРЕБРАЛЬДЫ САЛ АУРУЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ КӨМЕК КӨРСЕТУ АРҚЫЛЫ ТҮЗЕТУ

Аңдатпа

Мақалада дефектолог-мұғалімнің сал ауруы бар балалардың түзету-педагогикалық жұмысының жалпы бағыттары, педагогикалық көмек көрсету жолдары, сондай-ақ тірек-қимыл аппараты бұзылған балалардың ата-аналарына уақтылы психологиялық-педагогикалық қолдау көрсету қажеттілігі қарастырылған.

Түйін сөздер: балалардың церебральды сал ауруы, түзету-педагогикалық жұмыс, педагогикалық көмек, түзету.

¹Книсарина М.М., ²Есекешова М.Д.

¹PhD, доцент, ²к.п.н., доцент

³Төлепберген Д.Ө., ⁴Тулегенова А.Б., ⁵Қаңгерей К.А.

^{3,4,5} магистранты 1 курса по специальности 7M01902-Специальная педагогика

Актюбинского регионального университета им.К.Жубанова

Актобе, Казахстан

КОРРЕКЦИЯ ДЕТЕЙ С ДЕТСКИМ ЦЕРЕБРАЛЬНЫМ ПАРАЛИЧОМ ПУТЕМ ОКАЗАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ

Аннотация

В статье рассмотрены общие направления коррекционно-педагогической работы учителя-дефектолога детьми с детским церебральным параличом, пути оказания педагогической помощи, а также необходимость своевременной психолого-педагогической поддержки родителям детей с нарушением опорно-двигательного аппарата.

Ключевые слова: детский церебральный паралич, коррекционно-педагогическая работа, педагогическая помощь, коррекция.

¹Knisarina M. M., ²Esekeshova M. D.

¹ PhD, associate professor, ² Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor

³Tolepbergen D. U., ⁴Tulegenova A. B., ⁵Kangerei K. A.

^{3,4,5} 1 year master's student in the specialty 7M01902-special pedagogy

Aktobe Regional University im.K. Zhubanova

Aktobe, Kazakhstan

CORRECTION OF CHILDREN WITH CEREBRAL PALSY BY PROVIDING PEDAGOGICAL ASSISTANCE

Abstract

The article discusses the general directions of correctional and pedagogical work of a defectologist teacher with children with cerebral palsy, ways of providing pedagogical assistance, as well as the need for timely psychological and pedagogical support to parents of children with musculoskeletal disorders.

Keywords: cerebral palsy, correctional and pedagogical work, pedagogical assistance, correction.

Қазіргі әлемде балалардың церебральды сал ауруымен ауыратын балаларды тәрбиелеу, оңалту және қоғамға интеграциялау мәселесі ерекше өзекті болып отыр. Церебральды сал ауруы бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдау интеллектуалды дағдыларды, танымдық қызметті дамытуға, әлеуметтік белсенділікті арттыруға, тәуелсіздікті дамытуға бағытталған оңалту іс-шараларының күрделі жүйесі болып табылады.

Балалар церебральды сал (БЦС) ауруы – бұл, кең түсінік, оның құрамына бас ми дамуының ерте кезеңде қалыптасуының бұзылу генезі болып табылатын неврологиялық бұзылулар тобы кіреді. Негізгі неврологиялық симптоматика жүйке жүйесі белгілерінің дер кезінде дамымауымен, кідіруімен сипатталады[1].

Бұлшық ет гипертонусы дамиды, қол білезігінің гипертонусы манипулятивті қызметтің дамуының тежелуіне әкеледі.

Қазірде Қазақстанда церебральды сал ауруымен (ЦСА) 19 мың бала реабилитацияны, оған қоса 153 мың бала коррекциялық білім беруді қажет етеді. Яғни, Қазақстанда барлығы 626,7 мың мүгедек болса, соның 11% – мүгедектігі бар балалар[2].

Постуральды бақылау дисфункциясы постуральды желілерде тапшылықты тудыратын бастапқы ми зақымдануының нәтижесінде пайда болады. Қозғалтқыш (өндіруші) желілерге бұлшықет спазмы, контрактура, изометриялық күш өндірудің төмендеуі және қалыптан тыс уақыт, сондай-ақ бұлшықеттерді тарту амплитудасының төмендеуі сияқты кемшіліктер әсер етеді. Қабылдау (бағдарлау) желілеріне көру, тактильді, проприоцептивтік және вестибулярлық жүйелерде нашар тіркеу және/немесе қабылдауды қоса алғанда, ақаулар әсер етеді[3].

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ) сарапшыларының мәліметтері бойынша, әлем халқының жалпы санының орта есеппен 10%-ы мүгедектер, оның 150 миллионы балалар. Қазақстан Республикасының Ұлттық генетикалық тізілімінің мәліметтері бойынша Қазақстанда жыл сайын 2000-нан 3500-ге дейін туа біткен және тұқым қуалайтын патологиялармен дүниеге келеді, бұл 1000 жаңа туған нәрестеге шаққанда 20,0-24,3 құрайды. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрлігінің (ҚР ДСМ) деректері бойынша осы жас тобындағы балалардың аурушандық құрылымында орталық жүйке жүйесінің (ҚЖЖ) перинаталдық зақымдануының жиілігі 7,5-22,4% құрайды. Балалық шақтағы мүгедектік құрылымында жетекші орынды (30%-дан 70%-ға дейін) ерте мүгедектікке әкелетін ауру – церебральды сал ауруы (МБП) алады. Қазақстанда статистика бойынша 44 мыңнан астам мүгедек бала есепте тұрса, оның ішінде 10 мыңнан астам бала церебральды сал ауруына шалдыққан[4,5].

Церебральды сал ауруы балалардағы ең ауыр аурулардың бірі болып табылады және қозғалысты түзетудің тұрақты оңалту әдістерін, психологиялық-педагогикалық және әлеуметтік көмекті қажет етеді.

Дефектолог-мұғалімнің маңызды міндеттерінің бірі-қозғалыс кемістігі бар балаларды табысты оқыту, оңалту және әлеуметтендіру үшін оңтайлы түзету-дамыту, денсаулық сақтау жағдайларын қамтамасыз ету. Оқу жылының басында оқу-танымдық іс-әрекетті, негізгі пәндер бойынша оқу бағдарламасының көлемінде білімнің, іскерліктің, дағдылардың қалыптасу дәрежесін кешенді зерттеу, баланың сенсомоторлық, моторлық, сөйлеу ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін зерттеу жүргізіледі.

Сондай-ақ, кез-келген түзету сабағы диагностикалық блокты қамтиды, оның көмегімен баланың белгілі бір психикалық функцияларының дамуының өзекті деңгейін тіркеуге, оның жақын даму аймағын анықтауға болады.

Түзету-педагогикалық жұмыс танымдық іс-әрекетті дәйекті дамытуға, жоғары психикалық функциялардың, моториканың, сөйлеу бұзылыстарының бұзылуын түзетуге, мінез-құлық пен іс-әрекеттің тұрақты түрлерін тәрбиелеуге, кәсіби бағдарлауға бағытталған.

Церебральды сал ауруынан туындаған кез-келген бұзылыс біртіндеп, кейде көптеген жылдар бойы жеңілетінін есте ұстаған жөн. Церебральды сал ауруы бар балаға шексіз шыдамдылықпен, үлкен оптимизммен, сеніммен және сүйіспеншілікпен қарау керек.

Сүйемелдеудің жеке бағыты әзірленіп, түзету-дамыту бағдарламасы іске асырылуда. Қозғалыс, сөйлеу және психикалық бұзылуларды ескере отырып, түзету-педагогикалық жұмысқа жүйелі көзқарас қолданылады.

Дефектолог-мұғалімнің ЦСА балаларымен түзету-педагогикалық жұмысының жалпы бағыттары.

- ✓ жалпы білім беретін (әмбебап) дағдылар мен дағдыларды қалыптастыру;
- ✓ әлеуметтік-тұлғалық даму (қажетті өмірлік құзыреттерді қалыптастыру);
- ✓ танымдық іс-әрекеттің дәйекті дамуы және оны түзету;
- ✓ жоғары психикалық функциялардың бұзылуын түзету;
- ✓ сөйлеуді дамыту және сөйлеу бұзылыстарын түзету;
- ✓ ұсақ моториканы және қимылдарды үйлестіруді дамыту;
- ✓ әлеуметтік бейімделу үшін қажетті мінез-құлық пен іс-әрекеттің тұрақты түрлерін

тәрбиелеу;

- ✓ кәсіби бағдар;
- ✓ білімдері мен дағдыларын игерудің жүйелі мониторингін жүргізу;
- ✓ денсаулық мониторингі;
- ✓ жеке дамудың мониторингі.

Түзету және дамыту сабақтары жас ерекшеліктерін және ақаудың ауырлығын ескере отырып жасалған икемді құрылымға ие. Сабақ барысында оқу материалын игеру коммуникативті қасиеттерді қатар қалыптастырады, эмоционалды тәжірибені байытады, ойлауды белсендіреді, жеке бағдарды қалыптастырады.

Сабақ барысында келесі режимі сақталады:

- ✓ жазбаша және ауызша жұмыстарды орындау үшін қолайлы орынды таңдау;
- ✓ релаксациялық жаттығуларды, тірек-қимыл аппаратын нығайтуға арналған жаттығуларды, көзге арналған жаттығуларды және т. б. пайдалана отырып, демалу минутын ұйымдастыру;
- ✓ қиындық дәрежесі бойынша тапсырмаларды ұсыну тәртібін жоспарлау арқылы баланың шаршау дәрежесін реттеу;
- ✓ баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес жұмыстың оңтайлы қарқынын таңдау;
- ✓ әр түрлі дидактикалық, көрнекі және ойын материалдарын қолдану.

Церебральды сал ауруы бар балаларды оналтуда денсаулық сақтау процесін ұйымдастыру, түзету және сауықтыру жұмыстарын жүргізу үлкен рөл атқарады. Келесі денсаулық сақтау технологиялары қолданылады:

1. Кинезотерапия (қозғалыспен емдеу) - жарты шараралық дисфункция кезінде баланың компенсаторлық мүмкіндіктеріне сүйене отырып, сөйлеу және тұлғалық бұзылулардың алдын алу, түзету. Визуалды-моторлық үйлестіруді, кеңістіктік көріністерді қалыптастыруға, қолдың ұсақ қимылдарын дамытуға арналған жаттығулар қолданылады.

2. Тыныс алу гимнастикасы-кинезотерапияның тиімді әдісі- ми қыртысының нейродинамикалық процестерін қалыпқа келтіреді, диафрагмалық-сөйлеу тыныс алуына ықпал етеді. А.Н. Стрельникованың тыныс алу гимнастикасы қолданылады, ол ағзаның оттегімен қанығуына ықпал етеді, метаболикалық процестер мен психоэмоционалды жағдайды жақсартады.

3. Ертегі терапиясы. Сабақтарда түзету арқылы қолданылады-ертегінің мазмұны бойынша білім беру жаттығулары, дидактикалық және білім беру ойындары. Ертегі терапиясы церебральды сал ауруы бар балалардың көру, есту, кинестетикалық қабылдауын белсендіреді; есте сақтау қабілетін, зейінін дамытады, ықпал етеді; сөйлеуді дамыту; балаға әлеуметтік-мәдени кеңістік дағдыларын үйретеді.

4. Көруді түзету. Балалармен сауықтыру кешенін орындаймыз жаттығулар-көзге арналған гимнастика: көзді босаңсытуға арналған арнайы жаттығулар, миопияның алдын алуға арналған жаттығулар.

5. Профилактикалық массаж. Демалыс кезінде өткізіледі, қолды шырша конустарымен, гипертонияны босаңсытуға, сөйлеу орталықтарының қозғалыштығын жеңілдетуге көмектесетін арнайы шарлармен уқалау.

Түзету-педагогикалық қызмет сонымен қатар білім алушының жеке басын қалыптастыру, олардың жағымды қасиеттеріне сүйене отырып, әлеуметтік қалыптастыру бойынша әрекеттерді қамтиды

Түзету жұмысының тиімділігін арттыру мақсатында ата-аналармен ынтымақтастыққа, оларды түзету-білім беру процесіне қосуға, сал ауруы бар балаларға білім беру мәселелерінде консультациялық дефектологиялық қолдау көрсетуге көп көңіл бөлу қажет.

Ата-аналар көбінесе қиын жағдайларда өздерінің рөлін анықтауда қиындықтарға тап болады, олар әрдайым церебральды сал ауруы бар баланың қалыпты дамуына, оқуына және өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретін жағдай жасай алмайды.

Көптеген отбасылар жағдайды өз бетінше өзгерте алмайды. Түзету және оңалту процесіне кірмеген ата-анаға баламен өзара әрекеттесу стереотиптерін өзгерту қиын, бұл түзету мен оңалту процесін тежейді. Уақтылы психологиялық-педагогикалық қызмет көрсету кезінде көмек церебральды сал ауруы бар оқушылар мен олардың отбасыларын қоғамдық өмірге сәтті бейімдеу және осындай отбасылардағы моральдық-психологиялық ахуалды нығайту мүмкіндігі артады.

Сондықтан қазіргі уақытта церебральды сал ауруы бар оқушылардың ата-аналарына психологиялық-педагогикалық көмек көрсету мәселесі өзекті болып отыр. Ата-аналармен жұмыс істеудің негізгі міндеті-церебральды сал ауруы бар баласы бар отбасылардың әлеуметтік бейімделуіне оң жағдай жасау үшін олардың құзыреттілігін арттыру.

Осыған байланысты тірек-қимыл аппараты бұзылған балалардың ата-аналарын өзара әрекеттесудің әртүрлі формалары арқылы түзету-дамыту жұмыстарына қосу ерекше маңызға ие, олардың арасында ата-аналарға арналған клубты олардың құзыреттілігін арттырудың перспективалы құралы ретінде бөлуге болады

Оқу жылы ішінде білім алушының дамуына динамикалық бақылау жүргізіледі. Жеке және танымдық дамуға жүйелі талдау, білім алушының жетістіктерін ескере отырып, түзету-дамыту сабақтарын жоспарлауды түзету жүргізіледі.

Жүйелі, қажырлы түзету-дамыту жұмыстарының нәтижесінде жалпы білім беру дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруда, ЦСА бар балалардың оқу-танымдық іс-әрекетін, сөйлеу, қозғалыс функцияларын дамытуда оң динамика байқалады.

Дефектолог-мұғалімнің түзету-педагогикалық жұмысы табысты оңалтуға, толыққанды тұлғалық дамуға, қозғалыс кемістігі бар балалардың әлеуметтік қалыптасуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бадалян Л.О., Журба Л.Т., Тимонина О.В. *Детские церебральные параличи. / учебное пособие-* 2013. 185б (Б.90-100).
2. <https://kaznmu.edu.kz/rus/wp-content/uploads/2022/12/dissertaciya-m.abdikadyr.pdf>
3. Капитан Т.В. *Пропедевтика детских болезней с уходом за детьми// Детский церебральный паралич/ учеб.пособие – Москва 2009-5-издание,698 бет. Гл.5.С.122-124*
4. Оксамитный Ю.В., Айдапкелов Н.С. *Дети Казахстана /Статистический сборник. Астана, 2017, 2018 (Б.8)*
5. *«Мүгедектігі бар балалардың жағдайына талдау: Қазақстан Республикасында инклюзивті қоғамды дамыту», - Астана, 2014, – 108 б*